

MİLİTARİZM SSHA: VOYENNAYA MASHİNA, BLOKİ, BAZY İ AKTY AGRESSİİ

(*Amerikan Militarizmi: Askeri Yapı, Bloklar, Üsler ve Saldırganlık Örnekleri*)

Rudolf Fedoroviç Alekseyev, Yayınevi: M.: Politizdat (Siyasi Eserler Yayın Dizisi), Moskova – 1985, 368 s., ASIN: B007WW1C42 (Dil: Rusça).

Shatlyk AMANOV¹

¹Melikşah Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kayseri - TÜRKİYE
E-posta: shatlyk@meliksah.edu.tr

Rudolf Fedoroviç Alekseyev'in editörlüğünde hazırlanan “Amerikan Militarizmi” isimli kitap, 1985 yılında, yani Sovyetler Birliğinin son devlet başkanı Mikhail Gorbaçev'in iktidara geldiği sene [Moskova’da] yayımlanmıştır. Yazar kitabını, sosyalist bakış açısıyla kapitalist sistemin sahip olduğu niteliklere yapılan vurguya ilişkin Vladimir İliç Lenin’in görüşlerinden alıntı yaparak açmaktadır: “XX. yüzyılda nihai şekliyle ortaya çıkan emperyalizm, yani tekelci kapitalizm ekonomik bağlamdaki temel nitelikleriyle, barış severlik ve özgürlükten uzaklığı ve militarizmle iç içe oluşuyla temyiz etmektedir” (Lenin Vladimir İliç, Tüm Eserleri, cilt. 37, s. 248).

Kitap, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere, yazarın ifadesiyle “emperyalist” devletlerin dış politika uygulamalarında askeri araçların kullanımının genel değerlendirmesini sunmaktadır. Çalışmanın üzerinden neredeyse otuz yıla yakın bir süre geçmiş olmasına rağmen konu güncelliğini korumaktadır. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra önce Afganistan’a daha sonra ise Irak’a askeri müdahalenin kapısını açan Washington yönetimlerinin konjonktürel uygulamaları, dış politikada askeri enstrümanların kullanımına ilişkin tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir. Bu anlamda kitap, güncel bir konuya ilişkin tartışmalara “retrospektif” okuma imkanı sağlamaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, yazarın sahip olduğu dünya görüşü veya bulunduğu düşünsel sistemin içerisindeki konumudur. Dış politika önceliklerinin daha çok stratejik çıkar hesaplarına ve ulusal güvenlik kaygılarına dayandığı Soğuk Savaş dönemi boyunca, devletlerin dış politika gündemlerini belirleyen temel kriterler Doğu – Batı ideolojik çatışma esasına dayanıyordu. Bu bağlamda kitap, Batı Blokunun Doğu Blokundaki aydınlar tarafından tek yönlü bir okumaya tabi tutulduğu bir değerlendirme niteliğindedir. Yazar, Batı Blokunun çağdaş dış politika uygulamalarındaki saldırgan – militarist eğilimleri tespit etmeye çalışmaktadır. Özellikle ABD’nin dünyanın farklı bölgelerinde yer alan üsleri, askeri donanımları ve müttefikleri [sayısal verilerle desteklenerek] eleştirel bir üslupla ele alınmaktadır. Kitap, giriş kısmında da belirtildiği gibi genel halk kitlesine hitaben hazırlanmıştır. Akıcı bir anlatıma sahip olmasının yanı sıra genel okuyucu kitlesinin anlayabileceği kavramlar kullanılmıştır.

Kitabın başlığında yer alan “*militarizm*” kelimesi ile ne kastedilmektedir? Yazar, siyaset biliminde kullanılan “militarizm”i üç anlama indirgeyerek açıklamaktadır. Birinci anlamı daha çok ideolojik ve/veya kültürel yönüne ilişkindir: askeri önceliklerin, ideallerin ve değerlerin topluma hakim olması. Bunun sonucunda silahlı kuvvetlerin yükseltilmesi ve savaşın siyasetin meşru bir aracı olarak görülmesidir. İkinci Dünya Savaşı döneminde Alman, İtalyan ve Japon toplumları bu anlamdaki

militarizmin somut örneklerini teşkil etmektedir. Militarizmin ikinci anlamı ise, “askeri çözüm” yandaşıdır: yani politik amaçlara askeri güç kullanılarak ulaşılması, sorunların silahlı kuvvet kullanılarak halledilmesi savunuculuğudur. Militarizmin üçüncü anlamı ise askerlerin, meşru yetkilerini aşarak sivil politikacılara ait sorumlulukları üstlenmeleri ve böyle yapmalarının desteklenmesidir. Kitaptaki “Amerikan militarizm”iyle, daha çok ikinci şıkta belirtilen anlam kastedilmektedir.

Çalışmada, yazarın ifadesiyle “çağdaş emperyalist hareketin gerçek yüzünü ortaya koyan”, farklı kaynaklardan toplanmış sayısal/istatistiksel veriler yer almaktadır. Bu verilerle yazar, Amerikan askeri varlığının “özgür halkların ve devletlerin” haklarına yönelik acımasız müdahalelerini izah etmeye çalışmaktadır. Çalışmada kullanılan grafikler, haritalar ve çizelgeler çözümleyici bir bakış açısı sunmaktadır. Geniş okuyucu kitlesini cezbedebilecek daha da önemli şey ise, yazarın hem Sovyet dış politikası hem de Amerikan diplomasi tarihine olan vukufiyetidir.

Kitap, dört (4) ana bölümden oluşmaktadır. Her bölüm, “Amerikan emperyalizmi”nin farklı yönlerini incelemektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, “küresel barış ve güvenliğe” yönelik bir tehdit unsuru olarak görülen ABD’nin askeri gücü, oldukça ayrıntılı istatistik verilerle ve teknik terimlerle açıklanarak eleştirilmektedir. Kullanılan argümanlar, büyük ölçüde, sosyalist sistemin kurucu teorisyenlerinin [özellikle Lenin ve K. Marks’ın], kapitalizmin sömürgeci ve yayılmacı hedeflerine ilişkin görüşleriyle desteklenmektedir. Sömürgecilik ile kapitalizmin sahip olduğu askeri teknoloji arasındaki ilişki, bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca “insan unsurunu ihmal eden bir militarist ideolojinin hal-i hazırdaki taşıyıcısı” olarak görülen Amerikan emperyalizmi, insan hakları – hümanizm – barış – güvenlik konseptleri bağlamında değerlendirilmektedir. Yazar, özellikle Ronald Reagan’ın iktidara gelmesiyle birlikte Amerikan dış politikasının ve askeri hedeflerinin daha da tehlikeli bir hal aldığına altını çiziyor: “ABD yönetiminin iç ve dış politika uygulamaları açıkça göstermektedir ki, militarizm Amerikan elit kesiminin zihninde köklü bir şekilde yer edinmiştir...” Reagan döneminde artan askeri harcamaları ve Sovyetler Birliği ile yürütülen silahların azaltılması konusundaki görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlandığını dikkate alırsak yazarın bu konudaki eleştirileri daha iyi anlaşılacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi bu bölümde Marksist – Leninist ekolün klasik sayılabilecek eserlerine sık sık atıfta bulunmaktadır. Yazıldığı tarih itibariyle Doğu Blokunun içten sarsılmaya ve temel paradigmalardan eleştirilmeye başladığı bir döneme denk gelmesi de gösteriyor ki, kitap aslında Marksist – Leninist düşüncenin doğruluğunu bir kere daha teyit

etme çabası içerisinde. Batı Blokuna ve kapitalist sisteme yönelik eleştirilerin şiddeti de bunun bir uzantısı olarak belirmektedir.

ABD'nin genel bütçe içerisindeki askeri harcamalarının payı, yönetimde yer alan üst düzey bürokratların askeri-sanayi iş dünyasıyla olan yakın ilişkisi ve diğer ülkelerdeki yatırımları, bilinen ve bilinmeyen yönleriyle ele alınmaktadır. Ancak burada okuyucunun dikkatini çeken husus, bu kadar teknik bir çalışmada kullanılan kaynakların hiçbirisinin (V.İ.Lenin'in eserleri hariç) gösterilmemiş olmasıdır.

Ayrıca bu bölümde Amerikan askeri harcamalarının teknik analizi, müttefik ülkelerdeki Amerikan varlığı ve askeri yatırımları, Asya – Afrika – Latin Amerika ülkelerine yapılan askeri malzeme ihracatı, Amerikan askeri yayılmacılığının (military expansionism) ideolojik temelleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasının askeri yönü, militarizmin toplumsal hayata olan etkileri, ABD'nin sahip olduğu silah türleri (nükleer, nötron, kimyevi, biyolojik ve bakteriyolojik) ve müdahale gücü, uzayın askeri amaçlarla kullanımı sorunu ve silahlanma yarışları gibi konular ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

Kitabın ikinci bölümü “Amerikan emperyalizmi”nin bloklar-arası politikaya etkilerini ele alıyor. Washington'un İkinci Dünya Savaşı sonrasında izlediği küresel stratejisinin en önemli unsurlarından biri olan askeri – siyasi – ekonomik ittifakların kurulmasına öncülük etmesi, yazar tarafından tamamen Sovyetler Birliği'nin gücünü kırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendiriliyor. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrası ABD dış politikasının temelini oluşturan ve teorik bağlamda Spykman'ın “Rimland” (Kenar Bölge) Teorisine dayanan Sovyetler Birliği'ni “çevreleme” politikası (a policy of containment of the Soviet Union), esas olarak Sovyetlerin ve/veya ideolojik temelde komünizmin yayılma eğilimlerini engellemeyi amaçlıyordu. Kitabın bu bölümünde de belirtildiği gibi ABD, Soğuk Savaşın başlamasıyla birlikte tüm gücünü (ekonomik, askeri, siyasi, kültürel vs) bu istikamette kullanmıştır. Marshall Planı, Truman Doktrini, NATO ve CENTO gibi askeri ve ekonomik nitelikli araçlar, Sovyetler Birliği'nin Avrupa, Asya ve Ortadoğu'daki yayılma çabalarını durdurmak için ABD tarafından geliştirilerek desteklenmiştir. Yazar kitapta bu araçları ayrı ayrı ele alarak incelemektedir (ss. 83-202).

II. Dünya Savaşının hemen sonrasında çevreleme doktrininin bir uzantısı olarak ABD, Sovyet gücünün dengelenmesi ve karşı konulması için değişik yöntemlere başvurmuştur. İngiltere'nin Yunanistan ve Türkiye'ye yaptığı askeri ve ekonomik yardımlarından vazgeçmesinden sonra oluşan “güç boşluğu”nun Sovyetler Birliği tarafından doldurulmasından korkan ABD, Mart 1947'de ilan ettiği “Truman Doktrini” (s. 87) kapsamında söz

konusu iki ülkeye askeri yardım programını başlatmıştır. Başkan Truman tarafından da dile getirildiği gibi bu doktrin, Amerikan güvenliğinin ve dünya barışının, “dünyanın özgür insanları” adına, ABD’nin korumasına bağlı olduğunu deklare etmektedir. Yine çevreleme stratejisi kapsamında ABD, 1947’de Marshall Planını (planı hazırlayan dönemin ABD Dışişleri Bakanı George C. Marshall’ın adıyla anılmaktadır) uygulamaya sokmuş (s. 86-87) ve savaş sonrası ekonomik ve sosyal canlanmayı hızlandırmak için Batı Avrupa’ya 17 milyar Dolardan fazla para akıtmıştır. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa’nın diğer ülkeleri ise Marshall Planından yararlanmayı reddetmişlerdir (s.99).

Herhangi bir saldırı durumunda üye devletlerin birbirlerini koruyacaklarını taahhüt eden ABD ile Batı Avrupalı devletlerin 1949’da kurdukları NATO ittifakı da, kitapta Doğu Bloğunun genişlemesini durduracak askeri bir araç olarak değerlendirilmektedir. “Emperyalizmin en büyük askeri-siyasi ittifakı” olarak tanımlanan NATO’ya bu bölümde oldukça geniş yer verilmiş. İttifakın askeri stratejisi, kurumsal ve idari yapısı, askeri gücü, propaganda-psikolojik hareket birimleri ve diğer bilinen ve bilinmeyen yönleri detaylı olarak izah ediliyor. Yazara göre, Domino Teorisi’nin savaş sonrası ilk manifestosu olan Truman Doktrini ve son aşamada siyasi gelişmeleri etkilemeyi öngören Marshall Planı gibi NATO askeri ittifakı da, Batı Avrupa’da komünist olmayan hükümetlerin gelişimini hızlandırmak amacıyla oluşturulmuştur.

Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası izlediği politikalar, NATO ve CENTO’ya üyeliği ve ABD ile yakın ilişkileri, bu bölümde ele alınmaktadır. Türkiye, Amerikanın stratejik ortağı olması hasebiyle Sovyetler Birliği için bir tehdit kaynağı olarak görülmektedir.

Batı Avrupa Birliği, Pasifik bölgesindeki gelişmeler (ANZUS, AZPAK gibi blokların oluşumu), Yakın ve Ortadoğu’daki ittifak arayışları (CENTO, Arap Birliği), Güney-Doğu Asya’daki entegrasyon çabaları (SEATO, ANZAM, ASEAN) ve Latin Amerika’daki Amerikan varlığı (OAS) gibi konular bölümün diğer alt başlıkları arasında yer almaktadır.

Yazara göre ABD’nin kutupsal politikası, tamamen dünyadaki devrimci gücün sindirilmesine bir tepki olarak tasarlanmıştır: yani Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’ne, sosyalist ittifakın üyelerine ve dünyadaki anti-emperyalist hareketlere karşı yürütülen bir eylemdir. Bir diğer ifadeyle, NATO ve birbirleriyle yakından bağlantılı olan Avrupa, Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki blokların oluşumu da söz konusu bölgelerdeki işçi ve ulusal-bağımsızlık yanlısı hareketleri yok etmeyi amaçlıyordu (s. 92-93).

Kitabın üçüncü bölümü yazarın deyimiyle “Amerikan emperyalizminin askeri araçları” (üsler ve diğer askeri teçhizatlar) üzerinde durmaktadır.

ABD'nin saldırgan dış politikasının en önemli yönünü, Sosyalist Bloka karşı askeri yönden üstünlüğün sürdürülmesi ve nükleer bir savaşa her zaman materyal olarak hazır olma çabasının bir uzantısı olarak stratejik üsler ve askeri donanımlar teşkil etmektedir. Yazar, ABD'nin dünyanın farklı yerlerindeki askeri üsleri ve müttefikleri vasıtasıyla yürüttüğü müdahaleleri Birleşmiş Milletler Kurucu Anlaşmasının ve diğer uluslararası hukuk kurallarının çiğnenmesi olarak yorumluyor.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikanın diğer ülkelerdeki askeri varlığını sürdürme gayretleri devam etmiştir. Hatta bu tür çabalar, dönemin ABD Başkanı G. Truman tarafından da bizzat desteklenerek uygulanmıştır (s. 205). Yazara göre askeri üsler ve buralarda konuşlandırılan teçhizatlar, Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin stratejik mobilizasyonunun vazgeçilmez unsurlarından birisi olarak hizmet etmektedir. 1985 yılına gelindiğinde, ABD askeri gücünün neredeyse 1/5'i (yaklaşık 500 binden fazla asker) yurtdışında konuşlanmıştı. Özellikle Reagan döneminde bu sayı daha da artmıştır. Yine bu dönemde ABD'nin dünyadaki 32 ülkenin sınırları içerisinde 1500 askeri üssü bulunuyordu.

Kitabın bu bölümünde Batı Avrupa (Almanya Federe Cumhuriyeti, İngiltere, Danimarka, Norveç, İzlanda, Hollanda, Belçika, Lüksembourg, Kıbrıs, Portekiz, Türkiye, İtalya, İspanya, Yunanistan), Asya (Japonya, Güney Kore, Filipinler, Diego-Garcia Adaları, İsrail, Bahreyn, Amman, Suudi Arabistan, Pakistan, Şri-Lanka, Tayland, Bangladeş, Singapur), Afrika, Latin Amerika ve Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Okyanusya'daki Amerikan üsleri ve askeri varlığı oldukça ayrıntılı bir şekilde ve sayısal verilerle desteklenerek izah edilmektedir. Bütün bu ülkelerdeki Amerikan üsleri ve askeri varlığı konusunda bilgi vermek, bu çalışmanın çapını aşmakla beraber, yazarın Türkiye ile ilgili görüşlerini aktarmakta yarar vardır.

Yazara göre Türkiye ABD'nin bölgesel çıkarları açısından önemli bir yere sahiptir. Pentagon'a göre Türkiye iki nedenden dolayı stratejik bir konuma sahiptir (s.242-244): a)Sovyetler Birliğinin ve bölgedeki diğer sosyalist ülkelerin Balkanlarda çevrenmesi ve durdurulması; Doğu Blokuna karşı her türlü askeri hareket için tampon bölge oluşturması; b)Güney – Doğu Asya, Yakın Doğu ve Ortadoğu bölgelerine hızlı askeri erişimi sağlayacak önemli bir üs konumunda olması.

Sovyetler Birliği ile oldukça uzun bir sınırı paylaşan Türkiye, Amerikalı uzmanlar tarafından elektronik casusluk faaliyetlerinin yürütülebileceği uygun bir alan olarak da görülmektedir. Yazar özellikle İran Devriminden sonra ve genel olarak da Ortadoğu'daki Amerikan gücünün zayıflamasıyla birlikte Türkiye'nin öneminin arttığı kanaatindedir. Ayrıca ABD'nin silah

ihracatında Türkiye'nin büyük payı olduğu da vurgulanmaktadır. Yazarın aktardığı 1980'lerdeki verilere göre Türkiye'nin sınırları içerisinde yaklaşık 60 civarında Amerikan askeri tesisinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Buna, Devrimden önce İran'da bulunan istihbarat merkezleri de dahildir. Ülkede 12.000 Amerikan vatandaşı ve 5.400 askeri görevli ikamet etmektedir. Ayrıca, İncirlik'te bir hava üssü; Pirinçlik, Sinop, Kargaburun, Gölbaşı'nda istihbarat merkezleri; Yamanlar (İzmir), Şahintepe (Gemlik), Elmadağ (Ankara), Karataş (Adana), Mahmurdağ (Samsun), Körecik (Malatya) ve Alemdağ (İstanbul)'da iletişim merkezleri bulunduğu iddia edilmektedir.

Kitabın dördüncü bölümünde, Amerikan emperyalizminin uygulamadaki saldırgan politikaları ve devlet terörizmi tarihsel bağlamda değerlendirilmektedir. Yazar, 1970-80'li yıllarda artan Amerikan askeri ve insani müdahalelerin (militaryandhumanitarianintervention) aslında küresel egemenliğe giden yolda kullanılan bir araç olduğu görüşündedir. Dünyanın farklı ülkelerindeki askeri darbeler, şantajlar, gizli operasyonlar, suikastlar, adam kaçırma olayları ve CIA bağlantılı eylemlerin arkasında ABD yönetimlerinin olduğunu sert bir üslupla eleştiren yazar, Amerikan emperyalizminin tarihe “kirli” bir sayfa olarak geçeceğini savunmaktadır.

Son tahlilde, yazarın kullandığı üslup, kişisel yargıları ve görüşlerine göre daha az belirgindir. Anlatımları ikna edici olmakla birlikte, yazar(lar)ın Batıya ve ABD'ye karşı önyargılı yaklaşıtları ve söylemlerinde sübjektif - ideolojik tutumların ağır bastığı rahatlıkla söylenebilir. Bu bağlamda kitap Doğu Blokundaki bir okuyucu için “mükemmel” (!) bir kaynak, Batıdakiler içinse neredeyse “iftira” (!) dolu bir eser izlenimi vermektedir. Kitabı farklı kılan özelliklerden bir tanesi, yazarın, Amerikan emperyalizminin formüle edilmesi için “geçmiş”e, daha doğrusu “Marksist – Leninist doktrinin kurucularının” eserlerine sık sık atıflarda bulunmasıdır. Nitekim kitabın birinci ve dördüncü bölümlerindeki alıntı ve yorumlar bu tespiti doğrulamaktadır. Yazar, kitabını, sosyalist dünyanın ve işçi hareketinin parlak geleceğine ilişkin [*ilerici*] ve [*iyimser*] görüşleriyle kapatıyor (s. 365) ve çalışmanın sonunda emperyalizmin, militarizmin ve saldırganlığın “gücünün”, uluslararası ilişkileri zedelememesi gerektiğini temenni ediyor.

